

ISTORIE VECHĂ ȘI MEDIE

CONTRIBUȚIA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN SUD-VESTUL ROMÂNIEI LA CUNOAȘTEREA ISTORIEI VECHE ȘI MEDIEVALE A ȚĂRII NOASTRE*

O dată cu reorganizarea cercetărilor arheologice pe plan național, începînd cu campania anului 1949, se puneau temeiuri noi și de mare perspectivă pentru întreaga arheologie românească. Se punea pentru prima dată în practică un plan de cercetare tematic, în care figurau săpături rezervate fiecărei epoci istorice în parte, un plan național în care erau cuprinse aproape toate regiunile țării. Au trecut de atunci aproape patru decenii și, cum, era și firesc, un asemenea plan avea să capete, datorită creșterii rețelei muzeale și a numărului de specialiști, un conținut și forme noi, mult mai variate tematic, din care nu lipsește în prezent nici cel mai îndepărtat colț al țării și nici cea mai însemnată problemă din istoria veche și medievală a țării noastre. Marile transformări care au avut loc și continuă să aibă loc în România, prin deschiderea unor mari șantiere naționale, cu obiective industriale de proporții sau de transformări edilitare, la care se adaugă lucrările hidroenergetice și cele de hidroameliorații de modernizare a agriculturii socialiste, au pus în fața arheologiei, noi sarcini, ce aveau să ducă la deschiderea de noi șantiere și la implicarea cît mai mare a arheologiei la procesul general, de înnoire a țării noastre. În felul acesta s-a ajuns ca astăzi, fiecare colectiv al muzeelor județene de istorie să-și aibă planuri proprii de cercetare, decurgînd din necesități științifice și muzeale pe de o parte și din obligațiile impuse de săpăturile de salvare pe de altă parte. De asemenea, s-a ajuns ca principalele muzee județene să organizeze sesiuni sau dezbateri științifice proprii, extinzînd adesea tematica pe zone geografice mai mari, cum este cazul colocviului de astăzi de la Reșița, unde și-au dat întîlnire colectivele muzeelor din Reșița, Caransebeș, Timișoara, Arad, Drobeta-Turnu Severin și din Deva. O astfel de întîlnire, pe care o salutăm în numele Institutului de Arheologie și al Comisiei Arheologice, este un bun prilej de trecere în revistă a principalelor rezultate arheologice obținute în ultimele două-trei decenii în această parte a pămîntului românesc, relevîndu-se astfel contribuția acestora la întregirea și buna înțelegere a proceselor istorice pe plan național. Aceeași întîlnire a noastră constituie un bun prilej și pentru a sublinia, o dată în plus, caracterul de izvor

* Cuvînt de deschidere la colocviul interjudețean „Realizări și priorități arheologice din sud-vestul României în lumina cercetărilor efectuate în anul 1986”, organizat la Reșița, în perioada 12—13 februarie 1987.

major al arheologiei, pentru anumite epoci, chiar unica sursă a istoriei noastre naționale.

În ceea ce privește, mai întâi, rădăcinile istoriei din această parte a țării noastre, trebuie spus că ele au beneficiat de o atentă și minuțioasă cercetare. Rezultatele valoroase — în anumite privințe neașteptate — obținute de cercetările întreprinse mai ales la „*Peștera Hoților*“ (Băile-Herculane) și la *Peștera Climente*, precum și în stațiunile de la Gornea, Tincova și Românești-Dumbrăvița, la care desigur, se mai pot adăuga și altele, i-au permis regretatului nostru coleg Florea Mogoșanu să realizeze cunoscuta sinteză „*Paleoliticul din Banat*“, apărută în anul 1978. Grație acestor cercetări și rezultate, de care se leagă și numele inimosului arheolog — Ion Stratan — Banatul se înscrie ca una din cele mai bine-cunoscute regiuni, în ceea ce privește activitatea unor comunități omenești din paleoliticul mijlociu și superior, nu numai din țara noastră, ci din celelalte regiuni din centrul și sud-estul Europei.

Cercetările privind cea de-a doua vîrstă a pietrei au cunoscut aici nu numai un cîmp larg de investigație, ci rezultate cu totul remarcabile, care aduc însemnate contribuții la cunoașterea evoluției și raporturilor dintre diferite culturi neolitice de pe teritoriul țării noastre și din regiunile învecinate. Cultura „*Schela Cladovei*“, caracterizează prin începuturile domesticirii animalelor și cultivării primitive a plantelor, marchează unul din cele mai interesante momente ale perioadei de trecere la epoca neolitică, contribuind în bună măsură la înțelegerea procesului de neolitizare și a evoluției acestuia. De aceste cercetări se leagă numele colegului Vasile Boroneanț. Săpăturile privind aceeași epocă de la Gornea și Parța, datorate unui colectiv condus de Gheorghe Lazarovici și format din Florin Drașoveanu, Adrian S. Luca și Zoia Kálmár, ca și cele din Ostrovul Corbului, întreprinse de Petre Roman și de la Ostrovul Mare, datorate lui Ion Stîngă sau cele conduse de Florin Drașoveanu la Hodoși și Adrian S. Luca la Liubcova — „*Ornița*“, aruncă noi lumini asupra evoluției și raporturilor culturale și cronologice ale culturilor Starcevo-Criș și Vinča. O mențiune specială se cuvine a fi făcută în legătură cu sanctuarul de la Parța, care reprezintă o descoperire cu totul remarcabilă, iar expunerea sa din Complexul muzeal din Timișoara într-o manieră aparte, face cinste atât descoperitorului cit și celor care au realizat o reconstituire de mare finețe, ingeniozitate și pricepere, apreciindu-i astfel valoarea sa patrimonială.

Zona Ostrovului Corbului și în general a Porților de Fier a oferit noi date referitoare la interesanta perioadă de tranziție de la epoca neolitică la aceea a bronzului, prin urmele de cultură de tip Coțofeni, reușindu-se prin aceste descoperiri, ca și prin altele de același gen, efectuate de Adriana Oprinescu, să se aducă contribuții la cunoașterea importanțului proces de indoeuropenizare.

Constituirea neamurilor și culturilor tracice și evoluția acestora își găsesc un statornic sprijin în rezultatele obținute în urma cercetărilor executate în zona Ostrovul Corbului, Ostrovul Mare — prin Gabriel Crăciunescu — Pescari și Liubcova — prin Caius Săcărîn, cele efectuate de Ioan Andrițoiu — și mai ales în descoperirile din necropola de la Hinova, datorate lui Mișu Davidescu. În rîndul acestora, locul de seamă îl ocupă tezaurul cu obiecte și podoabe din aur, ce face acum onoare

patrimoniului nostru național și care scoate încă o dată în evidență forța economică și culturală a tracilor nord-danubieni. În cadrul descoperirilor hallstattiene se detașează și cele de la Insula Banului — așezarea de aici socotită eponimă — precum și cele de la Gornea „Tărmuri” și Valea Ti-mișului efectuate de Marian Gumă, ori cele de la Remetea Mare (Florin Medelet).

Geto-dacii, cum au dovedit săpăturile arheologice, sînt în această zonă la fel de bine reprezentați ca și în celelalte regiuni ale României. Nu atît pentru că la această manifestare științifică este inclus județul Hunedoara, ci mai ales că aici, în zona Munților Orăștiei, s-a aflat inima politică, culturală și religioasă a Daciei în ultimele două secole dinainte de cucerirea romană. Locul principal îl ocupă, după cum era de așteptat, continuarea lucrărilor din capitala Daciei, Sarmisegetuza Regia, de către Ioan Glodariu, Adriana Rusu și Eugen Iaroslavschi. Tipul de sanctuare, cunoscut acum și în alte centre geto-dacice, genul de fortificații pe înăl-țimi puțin obișnuite, sistemul general în care se încadrează principalele cetăți din această regiune fac din lumea și cultura geto-dacică unul din punctele de referință ale civilizației antice europene. Recentele cercetări arheologice de la Porțile de Fier ale Transilvaniei întreprinse de Ioan Glodariu, Adriana Rusu, Ștefan Matei, scot la lumină dovezi concrete ale rolului pe care l-a jucat acest drum de acces spre Transilvania, nu numai în luptele daco-romane, ci și în ale românilor împotriva pătrunderii ma-ghiare în regiunile intracarpatice.

Vestigiile geto-dacice din Banat vin să împlinească pe cele cunoscute din celelalte regiuni ale Daciei, dovedind ceea ce s-a afirmat întotdeauna, adică unitatea etno-culturală a lumii geto-dacilor. În acest sens, vorbesc parcă de la sine importanta așezare de la Pecica identificată cu Ziridava, cercetată și publicată de I. H. Crișan — la care se adaugă cercetările efectuate de Florin Medelet la Remetea Mare, de Mircea Barbu la Să-vîrșin, de Eugen Iaroslavschi la Vărădia ori de Marian Gumă, de activi-tatea acestui arheolog legîndu-se două importante așezări fortificate; Stenca Liubcovicici și Divici. Ultima localitate — un nume nou în arheo-logia dacică, va lărgi aria de întindere spre vest a cetăților de piatră ale Daciei preromane. Descoperirile de monede geto-dacice, în frunte cu ma-rele tezaur de la Șilindia, valorificat de un colectiv condus de Eugen Chirilă, ca și cele greco-macedonene — emisiuni de la Filip II, Alexandru cel Mare, piese emise de Macedonia Prima, Dyrrachium și Apollonia și denari romani republicani — unele dintre acestea publicate de Dana Bălănescu și Petru Rogozea — scot în evidență caracterul complex al societății geto-dacice, alăturîndu-se astfel celorlalte surse menționate.

Prezența romanilor și a civilizației acestora în părțile de sud-vest ale Daciei, în timpul provinciei romane și apoi după retragerea lor, se spri-jină acum, datorită noilor cercetări, pe un bogat și variat material arheo-logic — dovezi temeinice de netăgăduit. În această direcție, menționăm cercetările de la Ulpia Traiană, conduse de H. Daicoviciu, la care se adaugă și cele din cunoscutele centre romane de la Tibiscum — datorate colec-tivului format din Doina Benea, Petru Bona, Petru Rogozea — ori de la Micia, efectuate de Lucia Marinescu. Sînt de menționat apoi săpăturile arheologice de la Gornea — și de la castrul de la Pojejena, conduse de Nicolae Gudea și Ovidiu Bozu, de acesta din urmă legîndu-se și investi-

gațiile interesante din diferite puncte ale localității Moldova Nouă. Dierna, important centru roman de la ieșirea Dunării din Cazane, a intrat în atenția arheologilor din cadrul marelui șantier al Porților de Fier, fără să putem spune însă că eforturile depuse au fost pe măsura valorii istorice a acestuia, mai ales dacă avem în vedere că urmele acestuia se află acum sub apele lacului de acumulare din zona noii localități Orșova. Date noi privind continuitatea daco-romană au oferit săpăturile lui Mișu Davidescu de la Drobeta și Hinova — capătul de vest al Brazdei lui Novac.

Rezultatele menționate — în special cele din Banat, unde se constată o locuire intensă în cursul veacului IV, dovadă fiind alături de numeroasele descoperiri arheologice și descoperirile numismatice, în rîndul cărora figurează cîteva mari tezaure — demonstrează că această zonă a continuat să se bucure de privilegii din partea romanilor, infirmînd categoric teza specialiștilor maghiari, care recent în lucrarea „Istoria Transilvaniei“, continuă să se mențină fără rezerve sau nuanțe, pe poziția pe care s-au plasat întotdeauna, potrivit căreia regiunile bănățene nu au aparținut niciodată provinciei Dacia, lăsînd loc numai sarmaților iazigi.

Procesul etnogenezei românești, cu principalele sale componente — continuitatea și romanizarea, cu rezultanta acestora, populația romanică și apoi poporul român — se oglindește destul de fidel și în rezultatele cercetărilor arheologice din sud-vestul României. Săpăturile arheologice mai vechi ale lui Egon Dörner de la Sîntana-Arad au avut darul să pună în evidență continuitatea și începutul procesului de romanizare a dacilor din această zonă. Acestor cercetări vin să li se adauge acum și datele oferite de săpăturile din așezările de la Hodoni și din complexul de la Lepauheim, puse în valoare de Adrian Bejan și Doina Benea, ca și cele de la Grădinari, Greoni efectuate de Ovidiu Bozu și Dumitru Țicu, sau cele de la Gogoșu și Ostrovu Mare, datorate lui Ion Stîngă și de la Jabăr (Maria Moroz).

Pentru veacurile VIII—IX și mai ales XI—XIV, dovezi noi și importante au adus rezultatele investigațiilor din așezările și necropolele de la Arad — Tudor Vladimirescu, datorate lui Mircea Barbu și Mircea Zdroba, cele din complexul de la Cladova, efectuate de Vasile Boroneanț și Pascu Hurezan precum și cele obținute de Ilie Uzum și Dumitru Țicu la Cuptoare, Moldova Veche și Gornea. Pe baza acestor descoperiri se poate vorbi de o reală prezență românească, născută din vechile rădăcini ale romanității dunărene.

Forme ale vieții medievale românești în perioada sa de dezvoltare au fost sesizate, unele dintre acestea puse și în valoare de cercetările efectuate de Adrian Bejan la Jdioara, de Gabriel Crăciunescu la Ostrovu Mare și Bistret, de Ilie Uzum, Ștefan Matei și Dumitru Țicu la Ilidia, Pescari și Mehadia, de Dan Căpățînă și Pascu Hurezan la Hălmagiu — Arad, de Radu Popa și Mircea Lazăr în Țara Hațegului și de Alexandru Rădulescu la Mănăștur — Timiș.

Fără îndoială că nu ne-am propus cîtuși de puțin să prezentăm exhaustiv toate săpăturile arheologice efectuate în regiunile de sud-vest ale României. În afara celor menționate în această succintă prezentare au mai rămas desigur multe alte descoperiri, care ar fi putut la fel de bine să stea alături de cele amintite aici. Scopul acestei treceri în revistă s-a născut din dorința de-a scoate în evidență, în linii cu totul generale,

volumul impresionant al cercetărilor arheologice efectuate în ultimele decenii și importanța pe care o prezintă acestea, ca dovezi materiale de netăgăduit, în opera de reconstituire a istoriei vechi și medievale a României, atestând cu precădere originea daco-romană a românilor. Chiar dacă nu întotdeauna am reușit să selectăm în acest scurt cuvînd introductiv descoperirile cele mai semnificative, acest fapt nu știrbește cu nimic din tot ceea ce s-a întreprins pe linie arheologică în zona amintită și nici din valoarea documentară a descoperirilor respective.

Fie și numai pe baza datelor oferite în această sumară prezentare, se poate afirma, fără teama de a greși, că cercetările arheologice din zona Porților de Fier, ca și cele din Clisura Dunării, la care se adaugă săpăturile întreprinse de muzeele din județele Arad, Caraș-Severin, Hunedoara, Mehedinți și Timiș, în cadrul șantierelor de salvare, au adus contribuții remarcabile la cunoașterea întregii vieți umane și a dezvoltării acesteia de-a lungul marilor epoci istorice, începînd din paleolitic și pînă în epoca medievală dezvoltată.

Aceste descoperiri, de o deosebită însemnătate istorică, au o valoare egală atît pe plan regional cît și pe plan național. Contribuțiile aduse de cercetările amintite pentru fiecare domeniu în parte, fie că este de epoca pietrei sau a metalelor, fie că este vorba de epoca geto-dacică sau romană și în aceeași măsură de cea veche românească, se răsfrîng deopotrivă și asupra celorlalte regiuni și probleme istorice ale țării noastre. Nimeni nu va putea studia astăzi vreun aspect al istoriei noastre vechi sau medievale fără a nu ține seama de rezultatele obținute de arheologii muzeelor județene din sud-vestul României. Nimeni nu va putea trece la întocmirea vreunei sinteze, indiferent de epocă, fără a nu avea în vedere rezultatele acelorași cercetări arheologice. Multe din aceste investigații și-au înscris pentru totdeauna numele lor în istoria și conștiința noastră. Astăzi se vorbește curent de nume noi, ce se adaugă celor mai vechi, deja cunoscute și răspîndite ca: Schela Cladovei, Ostrovu Corbului, Hinova, Gornea, Parța, Ilidia, Sîntana — Arad, cărora li se vor adăuga în curînd Divici, Cuptoare, Porțile de Fier ale Transilvaniei și altele. Desigur, comunicările de la acest colocviu, fie ele și simple rapoarte de săpături arheologice, vor avea darul să sublinieze, detaliat, fiecare din aceste laturi ale cercetărilor arheologice și ale valorii lor istorice, pentru fiecare obiectiv în parte, dîndu-se astfel posibilitatea unei mai bune, mai complete și mai profunde cunoașteri, precum și a unor cît mai corecte interpretări istorice.

Nu putem încheia o astfel de prezentare fără a nu aminti aici eforturile de valorificare științifică prin publicarea rezultatelor muncii întreprinse. Avem în vedere înainte de toate publicațiile editate de muzeele din județele menționate mai sus: *Tibiscus — Analele Banatului* (Timișoara), *Banatica* (Reșița), *Studii și comunicări de istorie și etnografie* (Caransebeș), *Sargetia* (Deva), *Drobeta* (Drobeta-Turnu Severin) și *Ziridava* (Arad), care și-au cîștigat de mult un binemeritat prestigiu în țară și peste hotare, prin conținutul lor documentar și științific, nou și prețios. Mai mult, colectivele de cercetare din aceste muzee sînt prezente, an de an, la sesiunile naționale de arheologie cu rapoarte preliminare ce-și găsesc loc, în majoritatea lor, în volumele de *Materiale și cercetări*

arheologice sau sînt p rta se la publicarea unor studii cu caracter monografic  i de sinteză.

Publicarea unor lucrări recente referitoare la istoria Transilvaniei  i a Dobrogei, în care realitatea istorică este grav deformată, de data aceasta chiar de speciali ti, cu preten ia de oameni de  tiin  , pun în fa a arheologiei rom ne ti și a istoricilor în general, sarcini noi  i de mare răspundere.  n ceea ce prive te pe arheologi, se impune mai mult dec t p n  acum, să se implice cu toată seriozitatea în cercetarea domeniilor prioritare ale istoriei noastre  i în aceea i măsură să treacă, cei care nu au făcut-o p n  în prezent, la publicarea grabnică a rezultatelor săpăturilor arheologice efectuate. Aceasta r m ne o sarcină imediată, a cărei realizare sperăm că nu se va lăsa mult a teptat . Răspunsul ce urmează să-l formuleze speciali tii rom ni la recente atacuri  i falsificări privind trecutul nostru istoric vor izbuti să se sprijine  i pe publicarea acestor descoperiri.

 n încheiere, ne exprimăm speran a că am reu it să schi m c teva din preocupările  i realizările arheologilor care au întreprins cercetări în sud-vestul României. Fără doar  i poate, toate acestea sînt în măsură să ne bucure  i să ne asigure că  i în viitor se vor ob ine rezultate la fel de fructuoase  i valoroase, care vor însemna tot at tea dovezi ale perenit  i rom ne ti.

CONSTANTIN PREDA